

Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Müzik Dinleme Pratikleri ve Spotify Uygulaması

Ali Eren DEMİR*

¹Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye
Orcid Numarası: 0000-0003-3812-3519

Geliş Tarihi: 14.01.2022

***Sorumlu Yazar e mail:** demiralieren14@gmail.com **Kabul Tarihi:** 18.03.2022

Atf/Citation: Demir, A. E. (2022). "Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Müzik Dinleme Pratikleri ve Spotify Uygulaması", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2022, 5(1): 163-188.

Öz

Normal, olağan, aşına ve sıradan olanı inceleyen gündelik hayat sosyolojisi; duygulara, anılara ve bireysel etkileşimlere odaklanır. Geçmişte olağan gelen gündelik pratikler; zaman içinde değişir ve dönüşür. Örneğin; kaset veya plak alma, dinleme ve saklama pratikleri günümüzde farklı bir biçim almıştır. Bu çalışmada müzik dinlemenin, birey ile ilişkisi ve müzik dinleme pratiklerinin değişimi incelenmiştir. Gündelik hayat pratiklerinden biri olan müzik dinleme, birey ile etkileşime giren aktif bir öğedir. Dijitalleşen müzik dinleme deneyimi; geçmişte sabit bir mekânda gerçekleşirken, günümüzde gündelik hayatın her alanında taşınabilir bir hal almıştır. Müzik dinleme pratiği aynı zamanda bireyin kimliği, anıları ve deneyimleri arasında bir ilişki üretir. Dijitalleşen, taşınabilir müzik dinleme pratiği ise bu ilişkinin her ana ve mekâna yayılmasını sağlamıştır. Araştırmanın temel sorunsalı; müzik dinleme ve gündelik hayat ilişkisini dijital bir müzik dinleme uygulamasıyla açıklamaktır. Spotify müzik uygulaması, dijitalleşen müzik deneyimine bir örnektir. Bu çalışmada Spotify'nın bireysel müzik dinleme deneyimini nasıl etkilediği tartışılmıştır. Bu çalışmada, Spotify ile bireyin kurduğu ilişki; duygular, anılar ve müzik dinleme pratiğinin anlamı ile yorumlanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler, kartopu örneklem ile araştırmaya katılan 41 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu araştırma doğrultusunda katılımcılar; müziğin gündelik hayattaki deneyimlerini "sinemalaştırdığını", daha fazla mekânda dinleyebildiklerini, ilk müzik dinleme pratiklerini daha fazla mekânda anımsadığını,

hüzünlenmek veya neşelenmek istediğinde o ana ait müziği dijital ortamda hemen bulabildiğini belirtmiştir. Katılımcıların ilk müzik deneyimleri genelde sınırlı mekânlarda iken (ev, araba vb.), dijitalleşen müzik deneyimi ile her an her yerde dinleyebildiklerini ve “moduna” göre müzikler dinleyebildiklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Deneyim, Anılar, Gündelik Hayat, Spotify

Music Listening Practices and Spotify App in the Context of Everyday Life Sociology

Abstract

The sociology of everyday life, which studies the normal, the ordinary, the familiar and the mundane; focuses on emotions, memories, and individual interaction: Music, one of the daily life practices, is an active element interacting with the individual. In this study, the relationship of music, which is a daily life practice, with the individual and the digital transformation of music listening practices were examined. Digitalized music listening experience has today become something that an individual can carry with him in every field of daily life. While it took place in a fixed place in the past, today it has turned into a practice where you can do in every area and unlimitedly. The practice of listening to music also produces a relationship between an individual’s identity, memories and experience: The digitalized music listening practice has enabled this relationship to spread to every moment and place. Spotify music application is chosen as an example of digitalized music experience. This study, hence, intends to explain how Spotify affects the individual music experience. The relationship established by the individual with the Spotify application stands at an important point that needs to be interpreted regarding the emotions, memories and the meaning of music listening practice. The main problem of the research is to explain the relationship between listening to music and daily life. In the study, data were collected by open-ended questionnaire technique. The research was conducted with 41 participants reached out through snowball sampling. In line with this research, the participants stated that music “cinematized”, per se, all their daily experiences in that they could listen to it in various places, they remember their first music listening practices in more places, and when they want to feel sad or cheer up, they could find the music of that moment in the digital environment immediately. While the participants’ first music experience was in limited places (home, car etc.), they stated that they could listen to music according to their “mood” and that they could listen to music anytime, anywhere thanks to their digitalized music experience.

Keywords: Music, Experience, Memories, Everyday Life, Spotify

1. Giriş

“Bir günün hikâyesi dünyanın ve toplumun hikâyesini kapsar”
(Lefebvre, 2016: 16).

Gündelik hayat sosyolojisi, bireyin rutin, aşına olan pratiklerini gözlemler. Aşına olunan “şeylerin” topluma dair sosyolojik veriler içerdiğini tartışan gündelik hayat sosyolojisi bu verileri yorumlar ve tartışır. Birey, gün içinde başkasıyla etkileşime girer, olguları anlamlandırır, deneyimler ve bir tutum alır. Bu pratikler bireyin kimliği ve benliğinin inşasında önemli bir noktada yer almaktadır. Gündelik rutinler, tarihsel olarak değişir ve dönüşür. Geçmişte toplumsal olarak gerçekleştirilen kimi pratikler günümüzde değişmiş, farklılaşmış ya da yok olmuştur. Plak almak, kaset taşımak geçmişte gündelik rutin pratikler arasında yer alırken günümüzde bu durum değişmiştir. Taşınabilir müzik çalarların yaygınlaşması ile müzik, gündelik hayat içerisinde daha fazla mekânda deneyimlenmeye başlamıştır. Günümüzde ise Spotify, Youtube Music, Deezer ve Apple Music gibi dijital uygulamalar dinleyicinin sınırsız bir müzik arşivine her yerde ulaşabilmesini sağlamaktadır.

Müziğin taşınabilir bir hale gelmesi, duyguların ve anıların müzik ile farklı mekânlarda etkileşimini arttırmıştır. DeNora (2009), müziğin sosyal ve duygusal içeriğe sahip olduğunu veya onun semiyotik kodlarının öznel farkındalık kipleriyle ve dolayısıyla sosyal yapılarla bağlantısını açıklamaktadır. Bununla birlikte, müziğin sosyal gücünün ve sosyal sonuçlarının ampirik analize karşı dirençli olduğu görüşü de aynı derecede yaygındır. Örneğin, dinleme deneyimi üzerine müzik, duygulanımla dolu gibi görünürken, analiz düzeyinde, müziğin tam olarak ne tür bir anlam taşıdığını ve dinleyicilerini nasıl etkilendiğini belirleme girişimleri sonuçsuz kalabilmektedir. “Bireyin, farklı mekân, duygu, pratik ve rutinelere eşlik edebilecek müziklere ulaşabilirliği, müzik dinleme pratiklerini ve müzik-birey etkileşimini nasıl değiştirmiştir?” sorusu araştırmanın temel problemidir.

Bireyin gündelik müzik deneyimi ile hissettiği duygular, öznenin müzik ile ilişkisinde önemli bir veridir. Dijitalleşen müzik, etkileşim biçimini değiştirmiştir. Sınırsız bir müzik arşivi ile her an, her duyguya özgü bir müzik bulabilme olanağı sağlayan dijital platformlar, bireysel müzik deneyimini değiştirmektedir. Spotify, dijitalleşen müzik uygulamalarına örnek olarak verilebilir. Spotify’da; duşta, yemek yerken, ders çalışırken veya spor yaparken dinlenilebilecek müzik listeleri bulunmaktadır. Ayrıca kişiye özel çalma listeleri hazırlayan Spotify, “Bandits for Recommendations as Treatments (BaRT)” adı verilen bir sistem kullanmaktadır. “Tavsiye haydutları” olarak çevrilebilecek BaRT sistemi, her çalma listesi içeriğine göre farklı temaya sahip müzikleri, kişiye özel olarak otomatik olarak hazırlayıp, kişiselleştirilmiş bir keşfetme listesi oluşturmakta ve kişiselleştirilmiş bir deneyim ortaya çıkarmaktadır.

Geçmişteki gündelik rutin pratiklerin zaman içinde değişmesi, müzik dinleme üzerinde de etkili olmuştur. Bu değişim sürecini kavramak için; görüşmecilerin ilk müzik dinleme deneyimleri, dinlediklerinin anılarındaki yeri ve bugün nasıl müzik dinledikleri araştırılmıştır. Bugünkü önemli dijital müzik dinleme araçlarından biri olan Spotify, güncel müzik dinleme pratiklerinin kavranması için örnek seçilmiştir. Dijitalleşen müzik deneyimi ile gündelik yaşamın her anına yayılan müzik deneyiminin, bireyin yaşamını nasıl etkilediği; gündelik hayat ve müzik sosyolojisi kavramsal kümeleri ile tartışılmıştır.

2.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik desen benimsenmiştir. Fenomenolojik desen; görüşmecilerin yaşadıklarını, hissettiklerini tasvir ettiği bir araştırma desendir (Creswell, 2017: 21). Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen ile belirli

bir gerçeğe yönelik kişisel düşünüş veya idrakların yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmanın yöntemi, müzik dinleme pratiklerinin değişimi ve müzik-birey ilişkisinin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve nedenlerinin yorumlanması göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Çalışmanın teorik çerçevesini, gündelik hayat ve müzik sosyolojisi oluşturmaktadır. Araştırma örnekleme için kartopu örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, bir konu için detaylandırılmış soru sorma fırsatı sunması açısından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikle, hazırlanan görüşme şemasına ilişik şekilde, ek sorular sorabilme fırsatı da sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). İnternet üzerinden cevaplanan sekiz adet yarı yapılandırılmış görüşme soruları yaş, meslek ve Spotify uygulaması kullanma ölçütleri üzerinden cevaplandırılmıştır. Görüşmeler rahat anlaşılabilir, yönlendirmeyen, açık uçlu/basit sorularla tasarlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu soruların seçilmesindeki temel amaç ilk dinlenen müzik deneyimi ile günümüzdeki müzik dinleme pratiği arasında farklılıkların yorumlanabilmesidir. Görüşmenin ilk kısmında incelemenin amacına ilişkin ön bilgi, ikinci kısmında yarı yapılandırılmış sorular yer almıştır. İncelemede yarı yapılandırılmış görüşmeler, pandemi sürecinden ötürü internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan görüşmecilerin, derlenen cevaplarının gizlilik ilkesinin çiğnenmeyeceği noktasında teminat verilmiştir. Katılımcılarının isimleri verilmemiş, K1, K2 gibi kodlar ile tanımlanmıştır. Görüşmecilere, ilk müzik dinleme alışkanlıkları, anıları, duyguları, “nasıl müzik dinlediği” ve “bugün nasıl dinliyor” olduğu sorulmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler “anılar ve müzik”, “Spotify ve değişen müzik pratikleri” ve “Spotify ve müzik” başlıkları altında kodlanmıştır. Kartopu örnekleme yoluyla kırk bir kişi ile yapılan görüşmeler tematik olarak değerlendirilmiştir.

3.Gündelik Olanın Sosyolojisi

Sosyolojide makro kuramlar; bireyi, gündelik ritüelleri, duyguları ve deneyimleri incelenecek bir nesne olarak görmemiştir. George Simmel ise etkileşimlere odaklanmış ve bireyin gündelik hayat içinde neler yaptığını, kent mekânın bireyi nasıl etkilediğini tanımlamaya çalışmıştır. Simmel (2009), toplumsal etkileşimlerin, gündelik karşılaşmaların, iletişim biçimlerinin çeşitli anlamlar taşıdığını vurgular. Michel De Certeau, *Gündelik Hayatın Keşfi* (2008) adlı eserinde modern toplumdaki gündelik hayat taktik ve stratejileri tanımlamaya çalışmıştır. Certeau'nun, modern yaşamda bireye dayatılan çeşitli düşünce, ürün, meta, müzik veya filmlerin pasif bir şekilde kabul edilmediğini savunmuştur. Certeau, bu tüketim sürecinde bireyin pasif bir özne olmadığını, kendine özgü “eylem modellerine” sahip olduğunu açıklamaktadır. Certeau, iktidarın maddi ve sembolik üretimleri karşısında bireyin ürettiği “taktikleri ve stratejileri” tanımlamıştır. Kanunların, kuralların yasaklamadığı, zararsız ritüel bir taktik olarak hakim olanın otoritesini sarsabilir. Örneğin müzik, marş, ıslık çalma veya ritim tutma, alkışlama gibi müzikal pratikler birer taktik olarak kullanılabilir.

Erving Goffman'ın (2016) dramaturji teorisi ve gündelik hayatı bir sahne olarak tanımlaması gündelik olanın anlaşılmasında oldukça önemli bir yer tutar. Dramaturjik yaklaşım, temel olarak dünyanın bir oyun sahnesi olduğunu ve bireylerin ise bu sahnede oynayan aktif özneler olduğunu savunur. Birey başkaları karşısında rollere bürünür, bu rolleri oynar, geri çekilir, yeni bir role bürünür. Burada temel olan bireyin rolün inandırıcılığına başta kendi, sonra karşındakini inandırmasıdır. Peter Berger ve Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (2016) adlı kitapta, toplumun; birey alışkanlıkları ve etkileşimi tarafından yaratıldığını savunmaktadır. Berger ve Luckmann (2016, : 122) alışkanlığın; “sıklıkla tekrarlanan herhangi bir eylemin, gelecekte aynı şekilde ve aynı ekonomik çabayla yeniden gerçekleştirilebilecek

bir kalıba nasıl dönüştürüldüğünü” tanımlar. Birey yalnızca toplumu inşa etmekle kalmaz, aynı zamanda ötekinin daha önce yarattığı dünyayı da kabul eder. İnsanlar kendi perspektifleriyle gündelik hayatı deneyimler, gündelik performanslarını icra ederler (Binici ve Tatlıcan, 2018: 219). Etnometodoloji ise gündelik etkileşimlerin nasıl kurulduğu üzerine Garfinkel (2014) tarafından kavramsallaştırılmış bir alandır. Garfinkel’e göre toplumsal olgular karşımıza statik, durağan bir nesne olarak değil gündelik hayattaki pratikler içinde şekillen bir özelliğe sahip olarak çıkar. Kurduğu sosyolojik tanımlamaların hareket noktasının, özne olmasının iki önemli kavramı vardır. Bunlardan biri sağduyusal bilginin sosyolojik bağlamı bir diğeri ise bununla ilgili olarak faillik kavramıdır. Sokaktan ve uzman birinin sosyoloji yaparken gerçek Dünya’ya her referansı, fiziksel veya biyolojik olaylara olduğunda bile, gündelik hayatın organize etkinliklerine bir referanstır (Garfinkel, 2014: 7). Yani Garfinkel, sosyolojinin önceden verili bir nesnelere dünyası ile değil tam tersi “dinamik özneler” ile inşa edilen veya üretilen bir evren ile ilgilendiğini belirtir.

Fenomenoloji ise yine temel olarak felsefi ve Schutz’den (2018) sonra sosyolojik anlamda kullanılmış kavramsal bir çerçevedir. Alfred Schutz, yazılarında Edmund Husserl’in indirgeme yöntemi tarafından üretilen “yaşam dünyası” kavramında bir yapaylık tanımlar. Alternatif olarak, öznelerarasılığı gündelik hayatın bir verisi olarak kabul etmeyi önerir. Bu, Husserl’in “yaşam dünyası” ile “doğal tutum” arasındaki ayrımını ortadan kaldırır. Giddens (2020) yapılaşma kuramı ile yapı-fail ilişkisine benzer bir biçimde bakmıştır. Bireyin yaşadığı dünyayı biçimlendirdiğini ve içinde bulunduğu dünyanın da bireyi değiştirdiği bir madalyonun iki yüzü olarak tanımladığı yapılaşma kuramı gündelik olana dair önemli bilgiler sunmaktadır. Giddens (2020), gündelik hayatın müşterek bilgi yoluyla refleksif yönetimini vurgular. Failin devamlı akışı sırasında, failer ortak bilgilerinin, örneğin eyleme geçmek için ima edilen kuralların arka planını ve günlük hayatı yorumlamak için çerçeveleri devreye girer. Bu kategori bir biliş, failin

ne farkında olmadığı ne de tanıdık olmadığı bilinen bir pratik akıl düzeyi ile kendini gösterir ve her ikisine de hemen yansımaz, bilakis akıl ile bilinçsizlik arasındaki o “gri alanda” failin kendisine birliktelik eder (Giddens, 2020).

Sonuç olarak; Certeau, müziğin birey tarafından pasif bir şekilde kabul edilmediğini, bireyin müziği hayatı ile harmanlayarak yeniden ürettiği söylediği için bu noktada önemlidir. Garfinkel’in yine aynı anlamda gündelik olanın, fail ile ilişkisi müziğin birey deneyimleri ve duygularını tartışma noktasında anlatılmıştır. Giddens’in fail anlatımı yine bu noktada önemlidir. Goffman’ın izlenim yönetimi ile müziğin bireyin kimliğini ötekine anlatmada bir araç olarak kullanılması noktasında tartışmaya değerdir. Dinlenen müzik, ötekiye karşı takındığımız rol ve çizmek istediğimiz görüntü için önemlidir. Garfinkel, Berger ve Luckmann’ın gündelik hayatın birey tarafından deneyimlenen kaçınılmaz yönlerini anlatması müzik ve gündelik hayat ilişkisi haritasında merkezi bir role sahiptir. Temel olarak gündelik etkileşimler sosyolojik açıdan kayda değerdir. Gündelik hayat içinde failer pasif değil aktif yapılarıdır ve burası onların inşa ettiği bir dünyadır.

4.Gündelik Müziğin Sosyolojisi

Müzik aracılığıyla, kaybolmuş duygular ve heyecanlar yeniden belirir; geçmiş anılar hatırlanır, uzaklardaki varoluşlar ve yokluklar anımsanır (Lefebvre, 2016: 30). İlk dinlenen müzik, ilk ezberlenen şarkı sözü, aile evinde kasetlerden dinlenen ilk türküler veya ilk aşk şarkılarının birey üzerinde önemli bir etkisi bulunur. Bireyin benliğini üreten dönüştüren bir olgu olarak müzik gündelik bir deneyimdir.

Müzik çalarların taşınabilir bir hal alması ruh haline, dinlenen mekâna göre şekil alabilen bir deneyimi doğurmuştur. Çerezcioğlu’na (2013) göre taşınabilir müzik çalarlar ile müzik, plak çalar gibi sabit

ekipmanlarla sadece evde, arabada ve diğer iç mekânlarda dinlenebilen yapısını kaybetmiştir. Müzik taşınabilir hali ile insanların yanlarında taşıyabilecekleri, ruh “hallerine ve girecekleri ortama göre tercih yapabildikleri ve tüm bir gündelik yaşam deneyiminin bir parçası halini alabilen yeni bir kullanım biçimi” kazanmıştır (Çerezcioğlu, 2013). Dijitalleşen müzik platformları ise taşınabilir müzik dinleme pratiklerini çok üst bir düzeye taşımıştır. Youtube veya Spotify, müziği taşınabilir ve ulaşılabilir kılmıştır.

“Müzik “derin” hayat ile “yüzeysel” hayat arasındaki bağ olabilir mi? Müzik “derin” hayat ile “yüzeysel” hayatı bir araya getirdiyse bile, gündelik olan ile gündelik olmayan arasındaki “yapısal” olmaya kadar giden ayrışma bilirken, gündelik hayatın giderek yoksullaştığı bilinirken, bu birliğin hala bir mekânı, sebebi ve uygun bir anı olabilir mi?” (Lefebvre, 2016: 31)

Müziğin rutin, olağan ve gündelik olanın sıradan halini sorgulayan Lefebvre, müziğin gündelik olan ile ilişkisini incelemektedir. Müzik dinleme pratiği diğer tüm gündelik ritüeller gibi bireyin dünyayı algılama biçimini etkiler. Müzik temel olarak birey deneyimi, mekân ve yapı ile ilişkilidir. Toplumsal sınıflar arasında farklı müzik dinleme pratikleri veya farklı müzik aletleri kullanılmasının temelinde yine müziğin sınıfsal özelliğini tanımlamaktadır.

“Bir alan çalışması esnasında İngiltere’de market müdürlüğü yapmakta olan Nijerya kökenli bir kadın ona İngilizlerin müziğin gerçek gücünden tamamen habersiz olduklarını, put gibi oturup müzik dinlediklerini, hâlbuki Afrika’da insanların müziği doğrudan hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline getirdiklerini anlatır. Örneğin annesi ev işlerinin, günlük faaliyetlerinin ve mutfak işlerinin bir parçası olarak belli şarkılar söylemekte ve her iş ve olay için farklı bir ritim tercih etmektedir. Nijerya’da insanlar müziğin gücünün farkındadır ve ondan gündelik hayatlarında azami ölçüde faydalanmak için de zekâ ve yeteneklerini aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. Buna karşın İngilizler müzik karşısında son derece pasiftir” (Ayas, 2015: 37).

DeNora'ya (2010: 140) göre müzik bir dönemin veya gelecek neslin kimliği ve sosyal inşası için bir araçtır. “Put gibi oturup müzik dinleyen” ötekiler “bizim” nasıl müzik dinlediğimizin tanımlaması olarak görülebilir. Müzik dinleme pratiklerinde ötekinin oluşması “biz”in nasıl dinlediğini etkiler. Müzik toplumsal bir fenomendir (Ayas, 2015: 27). Bireyin kimlik inşası sürecinde çokça geri döndüğünü belirten DeNora (2004), müziğin kimlik tanımlama işlevinin oldukça fazla olduğunu söylemektedir.

Bireyin kimlik inşasında, anılar ve hatıralar oldukça önemlidir (Rana & North, 2007). Müzik, hatıralarla bireyin ilişkisi arasında önemli bir köprüdür (Assmann, 2015). Bireyin deneyimleri ve müzik arasındaki ilişkiyi kavramsallaştıran DeNora müziğin, bireyi dinlendiği ilk ana götürdüğünü söylemektedir. Zeki Müren ile akıllara kazınan “Ah Bu Şarkıların Gözü Kör Olsun” şarkısı sözleri: “Çoktan unutturdum ben seni çoktan/... Seni terk edip de gitmek var ama/ Ah bu şarkıların gözü kör olsun...” DeNora'nın hatırlamak ve müzik arasındaki sosyolojik ilişkiye örnek olarak verilebilir.

Birey dinlediği müziği, yeniden dinlendiğinde ilk dinlediği ana geri dönebilir. Müzik bireyin; kimliğinin, kişiliğinin ve deneyimlerinin soyut bir modelidir. Müzik bireyin gerçek durumunu sergiler, ona toplumsal bütünlükle ilişkisi konusunda ayna tutar, neyin yitirilmiş olduğunu hatırlatır (DeNora, 2004: 10). DeNora özneliliğin kültürel olarak inşa edilmesinin kültürel form ve söylemlerin anlam bilimsel analizi yönünde ilerlediğine dikkat çeker. Müzikte olduğu gibi, “bütün sanatsal formların özneliliğin inşasında nasıl kullanıldığını anlamak için sözelliğin sınırları dışına çıkmak gerekmektedir” (Özdemir, 2020).

İlk olarak 2006'da kurulan ve 2014 başlarına doğru yaygınlaşan Spotify gibi uygulamalar internet olan her yerde anında her müziğe ulaşmayı sağlamıştır. Kişiye özgü bir giriş ekranı olan Spotify'de dinleyici kendine çalma listeleri oluşturabilir, müzik zevkine yakın

olan sanatçıları seçebilir. Spotify uygulamasının çalma listeleri “öznelliğin inşasında sözelliğin sınırları dışına çıkmak” oldukça önemli bir örnektir. Spotify uygulamasında “Ara” butonuna basıldığı zaman “türler”, “ruh hali”, “pop”, “yaz”, “senin için hazırlandı”, “uyku”, “dans ve elektronik” ve “fitness” gibi bölümler çıkmaktadır. “Odaklan” adlı çalma listeleri sayfasına tıkladığında klasik ve sakin müziklerin bulunduğu bir sayfa açılmaktadır. “Fitness” kısmında ise spor yaparken, koşarken, bisiklet sürerken dinlenecek çalma listeleri bulunmaktadır. Bu çalma listeleri belirli türden şarkıların toplandığı listelerdir. Spotify, “Daily Mix” adı verilen “günlük karışık liste” halinde düzenleyerek her kullanıcı için kişiselleştirilmiş ekranlar sunar. Her çalma listesi içeriğine göre farklı temaya sahip müzikleri kişiye özel olarak otomatik olarak hazırlar. Bu çalma listelerinde; “Sizin İçin Yapıldı”, “Son dinlediklerinizden esinlenildi”, “hemen dinleyin” veya “Haftalık Keşif” bölümler bulunmaktadır.

Müzik “bir giysi ya da hoş koku gibi estetik ortamın bir parçasıdır” ve belirli bir an ve belirli bir ortam ile ilgili olduğunda o anın, zamana bağlı yapısını geri çağırmayı sağlar (Çerezcioglu, 2013). Birey sabah sporunda hareketli, uyku öncesi hafif klasik müzikler dinleyebilir. Gündelik hayat içinde bireye eşlik eden müzik dinleme pratiği, bireyin öznel durumuyla ilişkilidir. Müzik, gündelik hayat rutinlerinin duygusal düzenlemesi, mekânsal anlamda gerilim ya da gevşetici etki yaratır. Bu bağlamda müzik duygusal ortamı düzenleyen bir araç halini alır. Bireyler için gündelik hayat deneyiminin kalıplaşmış, sıkıcı zamanları, kulaklarından gelen müzikle bir film karesi ya da bir müzik klipi haline gelebilir (Bull, 2010). Gündelik hayat dijitalleşen müzik platformları ile görsel bir süreç halini alıp, bireyi izleyici konumuna çekebilir (Çerezcioglu, 2013). Spotify ise müziğin gündelik hayat deneyimi içindeki rutin çemberi kırmayı; kişiselleştirilmiş, tematik çalma listeleri ile sağlamaktadır.

5. Bulgular

Yarı yapılandırılmış görüşmeler internet ortamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan 41 katılımcının %73,6'sı Spotify kullanmaktadır. Bulguların değerlendirilmesi sırasında bireyin, ilk müzik dinleme pratikleri ile günümüz müzik dinleme pratikleri arasındaki değişikliği gösteren veriler bulgular adlı başlığın ilk bölümünde incelenmiştir. Bu bölümde görüşmecilerin anılar ve ilk müzik dinleme pratikleri tartışılmıştır. İkinci alt başlıkta ise Spotify ile değişen müzik dinleme pratikleri derinlemesine incelenmiştir. Son alt başlıkta ise değişen müzik dinleme pratikleri ile bireyin duygulanımları tartışılmıştır.

5.1. İlk Dinlenen Müzikler ve Anılar

Dinlenen ilk müziğin, farklı bir zaman ve mekânda tekrar dinlenilmesi bireyi o güne geri götürebilir. Bireyin yaşam öyküsü ve bireysel deneyimlerinin bir döngüsü olan müzik, hatırlama ve tekrar yaşama süreçlerinin bir köprüsü olarak düşünülebilir. DeNora müziğin anıları hatırlamada oldukça önemli bir yerde olduğunu belirtir. İlk dinlenen parçalar ve daha sonrasında bireyin kendi için bir yol haritası çizmesi tam olarak bu noktada önemlidir. İlk müzikler DeNora'ya göre sonraki yaşamımızda dinlediğimiz anlarda bizi o günlere geri götürür.

“Hatırladığım ilk şarkı, bir bayram sabahında Barış Manço'nun “bugün bayram, erken kalkın çocuklar” şeklinde başlayan şarkısıydı. Annemin eşlik ettiğini ve bizi uyandırdığını da anımsıyorum. İçim sıcacıktı ve güven hissediyordum” (K11).

“...küçüklüğümden aklımda kalan sevdiğim en eski şarkı Kenan Doğulu-Ben Güzelden Anlarım. Bir kısmında ismim geçiyor diye babam son ses açardı... O günleri getiriyor aklıma” (K16).

Müzik, geride kalan günler için bir hatırlatma aracı, bir duygulanım mekanizmasıdır. Müzik, gün ve anılar ile ilişkilendirilerek zihinde tutulmaktadır. Geçmişe dair anılar kimi zaman mekân, yer, kişiler

ya da dinlenen müzik ile zihinde depolanmaktadır. Katılımcı 11'in aktardığı "sıcaklık ve güven" deneyimi müzik ile tam olarak iç içe geçmiştir. Bireyin ilk dinlediği müziklerde kendinden bir şey bulması o şarkının akılda kalmasında önemli ölçüde etkilidir. Ailenin çocuğa verdiği değer müzik ile bellekte bir yer edinebilir. Sevgi dolu sözcükler ile yazılan ninniler bireyin duyduğu ilk müziktir. Müzik bireyin ilerleyen yaşamında hiç unutulmayan bir anı ile ilişkilendirilerek saklanır. Bu durum Katılımcı 16'nın "o günleri" hatırlamasının temel sebebi olarak yorumlanabilir.

"Sanırım arabesk tarzdaydı; o zamanlar komik bulduğum bir efkâr barındırıyordu içinde" (K27).

İlk kez karşılaşılan müzikler farklı duygular yaratabilir. Arabesk müzik hüznü ve isyankâr yapıları bir tür olarak tanımlanabilir. İlk dinlediği müzik türü arabesk olduğunu söyleyen Katılımcı 27, arabeski; "komik bulunan bir efkâr" olarak tanımlamaktadır. İçinde bulunan ruh hali ve çeşitli bireysel faktörler dinlenen müziği anlamlandırma önemli bir faktördür. İlk müzik dinleme pratikleri temel olarak ev ve arada dinlenildiği fark edilmiştir. Belirli bir mekândaki müzik dinleme pratikleri yalnızca aile be birinci dereceden yakınlarla ilk müziklerini dinlemeye olanak sağlamıştır.

"Televizyondaki müzik kanalından Bir Şarkısın Sen'i duymuştum. Ağzıma takılmıştı ve her söylediğimde kendimi âşıkmiş gibi hissediyordum" (K18).

"6 yaşında abimin kulaklığı ile dinlemiştim. Sesin duvarlardan çıktığını düşünüyordum. Çok özel bir histi" (K24).

"Tüplü televizyondan. Sanki hep benimle olan bir histi. Kendimi bulmuşum gibiydi" (K17).

"VCD Player'dan dinlemiştim. O günleri hatırladıkça ve o müziği dinledikçe içim kıpır kıpır oluyor" (K21).

Çocukluk ve müzik bu anlamda önemli incelenmesi gereken bir alandır. Bireyin değer verdiği kişilerden dinlediği müzikler ise o kişi ile özdeşleşir. Katılımcı 17'nin "babamın kasetlerinden" vurgusu bu bağlamda önemlidir. Müziğin bir diğer önemli etkisi ise kendini gerçekte yaşamadığı bir duygu içinde hissetmesidir. Katılımcı 18'in belirttiği "âşıkımış gibi hissediyordum" söylemi bu noktada önemlidir. Katılımcı 17'nin "kendimi bulmuşum gibiydi" söylemi bu noktada bireyin kendini tanımlaması üzerinde müziğin etkisine önemli bir örnektir. Müzik bireye özgü deneyim ve hisler uyandırır. Kulaklığın müzik dinleme pratiklerindeki değişimi, Katılımcı 24'ün aktardığı sesin duvarlardan geliyormuş gibi hissiyatını deneyimlediği anda karşımıza çıkmaktadır. Müziği ilk olarak taşınabilir ve sabit müzik çalardan dinleyen katılımcılarda farklı biçimlerde hisler uyandırmıştır. Katılımcıların kasetçalar, VCD, radyo ve televizyondan dinlediği müzik günümüzde gündelik hayatın her alanında deneyimlenmeye başlamıştır. Ailenin bireye hatırlattığı duygular, verdiği önem ve değer ilerleyen yıllarda unutulmayacak bir etkileşim biçimine dönüşür. Çocuklukta aile ile olan etkileşim, bireyin ilk sosyalleştiği alan olarak bireyin kimliğinde ve belleğinde önemli bir yer edinir. Aile ile dinlenilmiş huzur veren müziklerin bireysel bir deneyim ile yıllarca unutulmaması, çocuk yaşta dinlenen arabesk müziklerin o günlerde komik gelmesi ve diğer deneyimler bireyin müzik ile ilişkisini, anılar ile arasındaki bağı temellendiren kuramları destekler niteliktedir. Müzik toplumsal yapılar veya bireysel bir kimliğin parçası değil, toplumsal yaşamı üreten, kimliklere can veren bir toplumsal olgu olarak görmek oldukça önemlidir.

Günümüzdeki müzik dinleme pratikleri daha geniş araçlarla gerçekleşirken geçmişte bu deneyim televizyonda ve ya radyoda çıkan müzikler gibi kısıtlı alanlarda gerçekleşmekteydi. Bu durum müzik dinleme pratiklerindeki büyük değişimi gözler önüne sermektedir. Dijitalleşen ve yaygınlaşan müzik dinleme platformları müzik dinleme pratiklerini gündelik olarak değiştirmiştir.

5.2. Spotify ve Değişen Müzik Dinleme Pratikleri

Gündelik hayat içerisinde taşınabilir müzik aletlerinin artması ile değişen müzik dinleme pratiği, mp3 çalarlar, cep telefonları, hafıza kartları, Youtube ve Spotify gibi uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Spotify gibi sınırsız çevrimiçi müzik dinleme platformları müziğin ulaşılabilirliği, bireyin kimliği, gündelik hayattaki eylemlere eşlik edişi, birey ve anılar arasında ilişkinin günün her anına yayılması oldukça önemlidir. Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri de Spotify’ın kendi hayatlarında nasıl bir değişime yol açtığı olmuştur.

“Normalde Youtube’dan dinliyordum. Müzik çalarken ekranı kapatamamak bir yana yeni müzik keşfedemiyordum. Spotify yeni müzik keşfetmeme yardımcı oldu” (K18).

“Daha çok müzik keşfedebildim” (K4, K38, K41).

“Müziklerimi rahatça kaydedip dinleyebiliyorum, çok farklı müziğe denk geldim, yeni etnik müzikler keşfettim ve bu da beni ruhsal ve psikolojik olarak olumlu etkiliyor. Yeni müzikler keşfetmek ve arkadaşlarıma bunları kolayca ulaştırmak bir mutlu ediyor” (K37).

Müziğin birey ruh hali üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Birey müzik ile farklı duygulara erişebilir, hüzünlenebilir veya mutlu olabilir. Mutluluğun ve hüznün tek bir biçimi yoktur. Bu nedenle yeni müzikler ve ezgiler bizi farklı biçimlerde hüzünlendirebilir veya mutlu edebilir. Farklı türden veya farklı bir dilden hüzünlü bir müzik ise bireyi burada değinildiği gibi olumlu olarak da etkileyebilir.

“Farklı türlere daha kolay erişmek ve farklı türlerin gerek en ünlü gerek az bilinen parçalarını öğrenmeme sebep oldu. Aynı zamanda favori müzik türlerimin içerisinde de yeni insanlar keşfetmemi sağladı (K5).

“Dinlediğim şarkıların hangi albümde olduğu, hangi yılda çıktığı gibi bilgileri edinmeye ve bu bilgilere önem vermeye başladım. Farklı dillerde müziklere, özellikle etnik müziklere erişebilme olanağım arttı” (K10).

Müzik uygulamalarından temel beklenti var olan müzik arşivini değiştirmek veya yeni şeyler katmaktır. Yine bir başka beklenti ise ekran kilitli iken yani cihaz cepte veya çantada iken dinlemeye devam edebilmektir. Buradan Spotify'nın yeni müziklerin keşfini kolaylaştırdığı anlaşılabilir.

“Sevdiğim müzikler hakkında tavsiyeler almak, yeni müzisyenleri ve değişimi keşfetmek, albümlerin oluşturulması kendimi de keşfetmeye neden oldu” (K6).

Yeni müzikler keşfetmek yeni bir ruh ile tanışmak olarak tanımlanabilir. Daha önce dinlenilmemiş bir müziğin birey üzerindeki etkisi farklılık gösterebilir. Yeni dinlenilmiş bir müzik bireyi farklı duygulara götürebilir ve kendisini keşfetmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda müziğin bireyin kendini keşfinde temel olmasa da önemli bir etkisi bulunmaktadır.

“Artık insanlar ne dinliyor diye Spotify'a giriyorum. Önceden kendi sevdiğilerimi dinlerdim” (K3).

Müzik, bireyin kendisi kadar başkasının da ne yaptığı ne yaptığına ilişkin bilgi sunar (Frith, 2002). Çünkü milyonlarca insanın dinlediği şarkıların olması müziğin öteki ile ilişkisini de tanımlar. Spotify, bireyin arkadaşlarının da hangi müzikleri dinlediğini göstermekte ve dinlenen müziğin kısa bir biçimde sosyal medyadan paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu noktada Goffman'ın, bireyin başkasının kendisi hakkındaki izlenimlerini, başka insanlarla bir araya geldiklerinde neyi ortaya döküp neyi gizleyeceklerini seçerek, yönetme ve denetlemesini açıklayan “izlenim yönetimi” kavramı ile açıklanabilir. Bu durum “başkasının” ne dinlediği yani ruh hali hakkında bilgi edinilmesini sağlar. Tavsiyeler müzik listeleri geçmişte özel olarak hazırlanan “karışık kasetler” ile sağlanırken günümüzde hızla çalma listeleri oluşturulabilir ve paylaşılabilir.

“Çok daha konforlu olduğunu düşünüyorum. Anlık ruh durumuma göre oluşturabildiğim ya da bir arada dinlemeyi sevdiğim sanatçıların şarkılarını topladığım listelerimi seviyorum. Bu listeleri insanlarla paylaşabilmeyi daha da seviyorum sanırım. Takip ettiğim insanların dinledikleri ve onların oluşturduğu listelere erişebiliyor olmak, yeni çıkan albümleri kolaylıkla takip etmek, sıklıkla dinlediğim sanatçıların nerede konserinin olduğunu görebilmek de güzel özelliklerinden” (K11).

Yeni müzik dinleme pratiklerinden bireyin en büyük talebi özellikle konfor ve ulaşılabilirliktir. Spotify’da ise bu “konfor olabildiğince sağlanmaktadır. Ruh haline göre bireyin oluşturduğu çalma listesinin en büyük avantajı, mutlu bir anında hüzünlü bir müziğin çalmayacağını garantilemiş olmaktır. Birey kendi çalışırken sakin, koşarken hareketli müzikler dinlemek istiyorsa buna yönelik bir liste oluşturabilir. Koşarken birden denizin dalgalı ve uçsuz maviliğine dalıp hüzünlenebilir. Bu durumda ise hemen elinin altında olan bir başka çalma listesini açabilir. Birey izlenen bir film veya dizide denize doğru bir sahnede çalan müziği dinleyerek kendini o filmin içinde hissedebilir. Birey belli bir aralıkta belli bir duyguyu sürekli olarak yaşamak yerine farklı biçimlerde farklı duyguları aynı anda yaşayabilir.

Katılımcıların farklı müzik deneyimleri yıl içinde en çok dinledikleri müziklere de yansımaktadır. Spotify uygulaması her yılın sonunda bireyin en çok dinlediği müzikleri ve türlerini bir liste olarak sunar. Katılımcıların dinlediği müziklerin birbirinden bağımsız olduğu fark edilmiştir. Birbirinden bağımsız bir ilgi ve yönelim bizlere benlikle, yaşam ritmiyle, duygularla ilgili ne anlatıyor? Farklı müzikler dinleme, daha geniş bir arşive rahatlıkla ulaşmanın rahatlığı ile bir bağlantısı olduğu düşünülebilir. Ayrıca bireyin aynı mekânı, aynı kişiler, aynı rutinde aynı müzikleri deneyimlemesi kendini çıkılmaz bir çemberin içine girmiş gibi hissettirebilir. Bireyin farklı müzikler dinlemesi kendi “rutin çemberini” kırma pratiği olarak tanımlanabilir. Eğlenmek için arada açılan pop veya rap müzik bireye kendini

iyi hissettiriyorken akşam sanat müziği dinleyerek sakinleşmeye çalışabilir. “Ben kulağıma hoş gelen her müziği dinliyorum” cümlesi her bireyin kendine özgü sandığı ancak yaygın bir biçimde kullanılan bir tanım olduğu söylenebilir.

“Dinlediğim her şarkı birbiriyle inanılmaz alakasız. Müslüm dinleyerek ağlayıp hemen peşine Doja Cat dinleyerek twerk yapabilirim. Pek çok şarkılarını dinliyorum: CamelPhat, Labrinth Travis Scott, Ezhel, Lil Zey” (K24).

“Daymohk Kardeş Türküler, Sin Palabras Radio Tarife, Waltz By The River Eleni Karaindiro, Ciwan Haco Pir Xweş E, Ezginin Günlüğü Martı” (K37).

“Zeki Müren, Yavuz Çetin, Django Reinhardt, Bob Marley, Son Feci Bisiklet” (K5).

“2020 zor bir yıldır. Evden ziyade Spotify’i okulda dinlediğim için sayabileceğim bir liste yok maalesef. Ancak Fado, latin jazz, bueno vista club, Maria Teresa ve Nina Simon en sevdiğimlerden. Pandemi ve yaşananlar içimizdeki enerjiyi silip süpürdü. Sanırım ben mutluyken müziği daha çok seviyorum. Anıları hatırlamayı dahi unuttuk.” (K6).

Katılımcıların yıl içinde en çok dinlediği ve birbirinden farklı türden sanatçı ve şarkılar, Spotify’nın bireyin müzik dinleme pratiklerindeki değişimlere önemli bir örnektir. Bireyin kimliği için önemli bir veri olan “dinlediği müzikler” örnekleme dijitalleşen platformlar ile karmaşıklaşmıştır. Bireyin kendine dair farklı yönelimlerini keşfettiği müzik deneyimi geçmişten farklı olarak daha hızla gerçekleşmektedir. Birbirinden farklı müziklere ulaşmadaki kolaylık müzik dinleme pratiklerinde önemli bir değişime yol açmıştır. Eski müzik dinleme araçlarında elde edilemeyen geniş müzik arşivi ve farklı şarkılar günümüzde daha olanaklı hale gelmiştir.

Gündelik hayatı deneyimleme biçimi olarak karşımıza çıkan müzik dinleme pratiği bireyin kendine olan dönüşünde önemli bir rol oynar. Daha sonrasında birey için kasetçalar, geçmişteki o mutlu ana dönecek bir zaman makinesi halini alır.

“Plak aşığı koleksiyoncu bir babanın kızı olarak ben de kendi listelerimi oluşturuyorum ve kolaylıkla dostlarımla paylaşıyorum. Spotify ile birlikte daha fazla müzik dinlemeye başladım. Sabah dış fırçalarken bile listelerimden birini açıyorum” (K24).

Yukarıdaki katılımcıda olduğu gibi Spotify ile daha çok müzik dinleyebilmek ve daha çok şeye ulaşabilmek oldukça önemlidir. Sabah dış fırçalamak oldukça rutin bir “gündelik hayat” pratiği olmasına rağmen o an bile Spotify ile müzik ile bir araya getirebilmektedir. Bireyin daha çok gündelik rutinlerinde, hislerinde kendine eşlik edebilecek bir müzik deneyimi aradığı söylenebilir.

“Ruh halime göre listeler hazırlamaya başladım. Aynı tarz şarkıları bir araya getirmeye çalışırken daha çok müzik keşfettim” (K20).

“Spotify ile daha fazla şarkıya ulaşılabilirlik arttı bence. Daha fazla ve hızlı şarkı ve şarkıcı keşfetme fırsatı sunuyor” (K13).

“Her duygu durumuna göre bir şarkı var ve insanın içine işliyor müzik anıyı tamamlıyor” (K40).

“Kendi müziklerimiz haricinde birçok farklı yabancı eser dinlemeye keşfetmeye başladım” (K28).

Ruh haline göre çeşitli hazır çalma listelerine sahip olan Spotify; iftar açarken ilahiler, yemek yerken caz, ders çalışırken klasik, partilerde pop, rakı sofralarında meyhane müzikleri, arabesk listeleri bulunmaktadır. Gündelik hayata dair her rutine eşlik eden müzik gündelik yaşam deneyimini oldukça farklılaştırmıştır. Daha fazla

taşınabilir müzik, daha konforlu dinleme pratiği, her an her yere uyum sağlayacak müziklerin elin altında olması ve bireyin kendi müzik zevkini aşması açısından oldukça önemlidir.

5.3. Gündelik Hayatta Geriye Dönüşler: Anılar

Bireyin gündelik hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olan müzik, bireyin geçmiş olan ilişkisini de derinleştirir. Birey müzik ile hatırlar, geçmişe döner.

“Şarkıları belli dönemlerde belli yoğunlukta dinlerim. Zaten dinlediğim şarkılar zamanla anılarımla bir bütünlük oluşturur. Bir süre sonra karşıma çıktığında direk yoğun olarak dinlediğim zamanlara giderim. Çok ağır bir şekilde hissedirim geçmişi, anılarımı, ilişkilerimi... Bence genelde herkes için geçerli olabilecek bir duygudur bu” (K13).

Katılımcılar, yaşanan an ile müzik arasındaki ilişkinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bireyin deneyimlediği an ile müziğin kesişim yeri tekrar tekrar üretilir ve duygusal belleğe kaydedilir. Katılımcı 13'ün belirttiği “yoğun zamanlara” geri dönme pratiği müziğin anılar ile ilişkisini açıklar. Müzik bir başka anda bireyi geçmişteki hüzünlü veya mutlu bir anına geri götürebilir.

“Bir şarkıyı ilk kez dinliyorsam dinlediğim o anı, o an nerede olduğumu, ne yaptığımı, yanımda kimin olduğu ya da ne giydiğimi unutamama gibi bir alışkanlığım var. Ne zaman o şarkıyı dinlesem o ana gidiyorum. Bazen de geçmişte yaşanmış bir anı ya da duyguyu tekrar önüme koyan şarkılarla derin bağlar kuruyorum” (K11).

Katılımcı 11'in “alışkanlığı” yani bir müziğin ilk olarak nerede, ne zaman, kim ile dinlediğini hatırlaması kendinde rutin bir pratiğe dönüşmüştür. Müzik notalardan oluşan statik bir öge olmaktan öte öznenin dinamik bir bağ kurduğu nesne olarak tanımlanabilir. Ayrıca bu bağ bir “alışkanlık” haline dönüşebilir.

“Müthiş büyüleyici bir bağ var. Her güzel ya da unutulmaz anım ait bir şarkım var, ya da her şarkının bir anısı var. Müziği duyduğum an kodlanmış olan anıya geçiş yapıyorum. Anıyı tam hatırlamasam bile yıllar önce o şarkıyı dinlerken neler hissettiysem aynı hissi yaşıyorum tekrardan” (K21).

“Zihnimde bazı anılarımın arka planına istediğim müzikleri yerleştiriyorum ve hissediyorum, bazı müzikler ise yaşadığım anı kalıcı hale getiriyor. O müziği her dinlediğimde tekrar tekrar o ana, o şehre, o hisse dönüyorum” (K24).

Katılımcı 21’in bahsetmiş olduğu “kodlanan anılar” temel olarak müzik ile kurulan bir kod olarak karşımıza çıkmaktadır. “kodlanan anılar” geçmişte içinde bulunan mekân ve öznelere öte bireyin kendisinin geçmişte hissettiği duygu olarak tanımlanabilir. Katılımcı 24’ün verdiği “müziğin anı kalıcı hale getirdiği” cevabı; müziğin, mekâna, zamana ve hisse geri dönüşteki köprü görevini destekler niteliktedir.

“İkisini birbirinden koparamıyorum. Mesela birinin hayalini kurarken dinlediğim şarkıyı onunla ilişkimi kestikten sonra dinleyince kalbimde bir boşluk varmış gibi hissediyorum bu yüzden bir daha dinlemiyorum” (K18).

“Sırf birini hatırlattığı için ya da konuşmadığım biri gönderdiği için dinlemediğim şarkılar var. Bir insandan vazgeçince onun sevdiği şarkılardan da uzak duruyorum sanırım. Onu ve anıları hatırlamamak için” (K16).

Anılar ve müziğin koparılmaz doğası ise Katılımcı 18’in bahsetmiş olduğu “boşluğun” temel nedeni olarak tanımlanabilir. Anıların ve müziğin bu ayrılmaz durumu unutilan anıların bazı müzikleri de beraberinde götürdüğü söylenebilir. Müziğin biçimsel bir öğeden gündelik bir olguya dönüşmesi aslında tam olarak bu noktada gerçekleşmektedir. Bireyin kendisi ile olan ilişkisi, geçmişte girmiş

olduğu etkileşimler ve bireyler müzik ile hafızada yer edinir. Birey müzik ile kişiyi, yeri, kokuyu ve duyguyu deneyimler hatırlar ve hisseder.

“Geçmişten bir şarkı duyduğumda o zamanki yaşadıklarım gözümün önüne bir film şeridi gibi geliyor özlem duyuyorum” (K31).

“Anıların keskin bir şekilde yer edinmesi duyu organlarının etkisiyle kuvvetlendiğini düşünüyorum ve özellikle sağlam sinematografilerin olmazsa olmazı müziklerdir. Müzikler anıları güçlendirir” (K36).

Film, anılar ve müzik arasındaki önemli ilişki Katılımcı 36'nın “sağlam sinematografilerin” müzik ile ilişkisi üzerine verdiği cevap ile yorumlanabilir. Müzik, film içinde sahnenin vurgusu için olmazsa olmazlardan biridir. Gündelik yaşamın sinematografik yapısı ise yine müzik ile sağlanır.

“Birbirlerini anıstırlar. Yalnız bir “olay” barındıran anılar değil; dinlediğim müzik bir “an” haline gelir; dinlendiği mekânı kurar, havanın rengi ile bile özdeşleşir, onu yansıtır. Genelde...” (K10).

“Müzik, hatıralarımın tamamlayıcısıdır çoğu zaman. Unuttuğumu sandığım anıları en doğru anda hatırlatır bana, bir tür “çağrıştırıcı” görevindedir” (K19).

“Anılarımı hiçbir zaman müzikten ayrı düşünmüyorum. Çünkü insan anılarını ancak ses ve görsel olarak hatırlar ve yeniden yaşar” (K1).

Anılar ve müziğin etkileşimi, mekânı ve anı kuran dinamik bir ögeye dönüşür. Katılımcı 10'un müziğin “olaydan öte ‘an’” haline gelmesi söylemi müziğin pasif bir ileti olmasından öte kuran ve üreten bir nesne olması olarak tanımlanabilir. Müziğin mekân, havanın durumu veya gökyüzünün rengi ile özdeşleşmesi bireyin müzik ile kurduğu etkileşimin yorumlanmasını sağlar. Katılımcı 1'in bahsettiği hatırlama

pratiğinin sadece müzikle gerçekleşmesi söylemi ise müzik ve anı arasındaki dinamik etkileşime örnektir.

“Anılarımın çoğunu müzik sayesinde daha hatırlanabilir hale getirebiliyorum, kulağıma gelen her müzik bir anının gözümde canlanmasına sebep oluyor” (K32).

“Çok bağlantılı değişkenler olduğunu düşünüyorum. Her şarkı benim hafızamda birtakım olaylar ve kişiler barındırıyor” (K37).

Araştırma sonucunda elde edilen cevaplar oldukça önemlidir. Bireyin kendisi ve anıları içinde kayboluşu, modern yaşamın kulaklıklar içine sıkıştırılmış ve bir o kadar geniş müzik dinleme pratiği birey için oldukça farklı deneyimler oluşturmuştur. Geçmiş ve gelecek etkileşimler arasında birey sürekli olarak yeniden üretilir. Müzik ise bu üretim sürecinin en önemli araçlarından biridir.

6. Sonuç

Temel olarak katılımcıların daha geniş bir müzik arşivi ile daha farklı türden müzikler dinleme alışkanlıklarının oluştuğu görülmüştür. Eskiden sadece kendi müzik zevkine göre müzikler dinlerken artık çok daha farklı türden müzikler keşfettiklerini ve dinlediklerini aktarmışlardır. Gündelik hayat içindeki müzik dinleme ritüelleri yıllar içinde değişmiştir. Müzik gittikçe bireyin gündelik hayatı içerisinde çoğu eylem ve ritüele eşlik eden veya o etkileşimi üreten bir özneye dönüşmüştür. Bu müzik dinleme alışkanlıklarındaki değişimi ise katılımcılar temel olarak Spotify'deki keşfetme olanakları ile ilişkilendirmiştir. Spotify'da farklı türden müziklere rahatlıkla ulaşabilen katılımcılar neredeyse birbirinden tamamen kopuk müzik türlerini gündelik hayat içinde dinlediklerini belirtmişlerdir. Çeşitli yaş ve meslek gruplarından oluşan katılımcılara deneyimleri ve hissettiklerini paylaşmaları amacıyla sorular sorulmuştur.

Katılımcıların temel olarak yaş gruplarına bakarak yaş ve Spotify uygulamasını kullanma arasında bir bağlantı kurulamayacağı görülmektedir. Her ne kadar gençler arasında yaygın olduğu düşünülse de ücretli bir program olması gençleri ücretsiz programlara yöneldiği söylenebilir. Katılımcılara müzik deneyimlerini aktarması için seçilen sorularda katılımcıların kendi ifade ederken yönlendirilmeden “içinden geldiği gibi” cevap vermesi amaçlanmıştır. Katılımcılar geçmişte müzik deneyimleri ile günümüzdeki müzik dinleme deneyimleri hakkında ne hissettikleri sorulmuştur. Müziğin, anılar ile olan ilişkisinde oldukça kapsamlı veriler elde edilmiştir. Anıların, müzik ile ayrılmaz bir parça olduğu, müziğin kendisini farklı mekân ve zamanlara götürebildiğini belirten katılımcılar müziğin gündelik hayat içinde belirli olgular ile kodlandığını aktarmıştır. Gündelik hayat içinde kodlanan bu olgular anılar, kişiler, farklı zamanlar ve duygular olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar ilk müzik dinleme deneyimlerinin çocukken aile ortamında dinlendikleri ezgiler olduğunu ve yıllar sonra herhangi bir mekânda dinlenildiğinde o ana geri döndüğünü söylemişlerdir. Müziğin, anılar ve duygular arasındaki bağın oldukça kuvvetli olduğunu aktaran katılımcılar duygu ve durumlarına göre farklı müzik listeleri hazırladıklarını aktarmışlardır. Diş fırçalama gibi gündelik bir deneyime eşlik edebilecek müzikleri olduklarını belirten katılımcılar müziğin gündelik olan her şeye eşlik edebileceğini söylemişlerdir. Gündelik hayat içinde deneyimlenen duygular, anılar ve mekânlar müzik ile etkileşime giren aktif nesnelere olarak tanımlanabilir. Müziğin gündelik mekânlara farklı duygular yükler ve birey kendi hafızasını müzik ile canlı tutar. Kötü hatıraları ve kişileri hatırlatan müziklerin, o an ve kişilerle birlikte unutulduğunu aktaran katılımcılar müziğin mekân, kişi ve duygular ile ayrılmaz bir parça olduğunu aktarmışlardır. Bireyin gündelik hayat içinde dinlediği müzik ile birey çeşitli ruh hallerine bürünebilmektedir Müziğin dinlendiği mekân, duygu, kişi ve zaman ile ilişkisi sosyolojik olarak güçlü bir veri deposudur. Müzik Spotify gibi uygulamalar ile daha çok gündelik hayat ve bireyin hatıraları ile etkileşime geçmiştir. Gündelik hayatın

sosyolojisi gündelik hayat içerisindeki ufak ritimlere, pratiklere ve ritüellere bakmaktadır. Bu bağlamda gündelik hayatın sosyolojisi gündelik hayat içerisindeki ufak ritimleri, pratikleri ve ritüelleri ele aldığından bu araştırmada DeNora'nın belirttiği gibi müzik ile bireyin etkileşimi taşınabilir müzik aletleri ile değişime uğramıştır.

Kaynakça

- Assmann, J. (2015). Kültürel Bellek / Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. A. Tekin, T. Kurultay (Çev.). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Ayas, G. (2015). *Müzik Sosyolojisi*. İstanbul, Doğu Yayınları.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (2016). *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi: Modern İnsanın Yönelimi* M. D. Dereli, L. Ünsaldı (Çev.). Ankara, Heretik Yayıncılık.
- Binici U., Tathcan Ü., Garfinkel'in Etnometodolojisi'nde Gündelik Hayat. A. Esgin-G. Çeğin (Ed.). *Gündelik Hayat Sosyolojisi* içinde, 2018, İstanbul, Phoenix Yayınları,
- Bull, M. (2010). Filmic Cities: The Aesthetic Experience of the Personal-Stereo User. içinde A. Bennet & : Shank (Ed.), *The Popular Music Studies Reader*. London, Routledge.
- Certeau, M. D. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi*, L. Özcan (Çev.). İstanbul, Dost Yayınevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (: B. Demir, Çev.). İstanbul, Eğiten Kitap.
- Çerezcioglu, A. (2013). Popüler Müzik ve Gündelik Yaşam Deneyimi. *Folklor/ Edebiyat*, 75, 159-172.
- DeNora, T. (2004). *Music in Everyday Life*. Cambridge University Pres.
- DeNora, T. (2010). The Popular Music Studies Reader. A. Bennet, B. Shank, J. Toynbee (Ed.), *Music and Self Identity* içinde. London, Routledge.
- Frith, G. (2002). Music and everyday life. *Critical Quarterly*, 44(1), 35-48. <https://doi.org/10.1111/1467-8705.00399>.
- Garfinkel, H. (2014). *Etnometodolojide Araştırmalar*, L. Ünsaldı, Ü. Tathcan (Çev.). Ankara, Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2016). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* B. Cezar (Çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2020). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. A. Esgin (Çev.). İstanbul, Phoenix Yayınevi.

- Rana, A., North, A. C. (2007). The Role of Music in Everyday Life Among Pakistani: Music Perception: *An Interdisciplinary Journal*, 25(1), 59-73. <https://doi.org/10.1525/mp.2007.25.1.59>.
- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat* I. Gürbüz, (Çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Özdemir, M. (2020). Şarkılar Seni Söyler: Gündelik Yaşamda Müzikal Nostalji. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 32, 7-31.
- Schütz, A. (2018). Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler (A. Akan & Ş. Kesikoğlu, Çev.). Ankara, Heretik Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür* T. Birkan (Çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul, Seçkin Yayıncılık.